

TURINYS

<i>Ižanga.</i>	Mums pavyko, vaiki	II
<i>1 skyrius.</i>	Drambliagalvis	13
<i>2 skyrius.</i>	Pusanтро šimto milijonų kilometrų	19
<i>3 skyrius.</i>	Varnas	33
<i>4 skyrius.</i>	Melagių diena	41
<i>5 skyrius.</i>	<i>Terrazo. Terrazo. Terrazo</i>	55
<i>6 skyrius.</i>	Bukas akiplėšiškumas	71
<i>7 skyrius.</i>	Pasirodyk arba priimk pasekmes	81
<i>8 skyrius.</i>	Kelionė pro šalį	97
<i>9 skyrius.</i>	Bastūnas	III
<i>10 skyrius.</i>	Gudrus Velso lapinas	135
<i>11 skyrius.</i>	Tu – spektaklio žvaigždė	145
<i>12 skyrius.</i>	Vyno ir rožių dienos	163
<i>13 skyrius.</i>	Pamąstyk. Elkis protingai	177
<i>14 skyrius.</i>	Tai tave pribaiigs	185
<i>15 skyrius.</i>	Niujorkas	197
<i>16 skyrius.</i>	„The Ship Inn“	215

<i>17 skyrius.</i>	Mirtis ateina savu laiku	229
<i>18 skyrius.</i>	Jis žmogus, ir dėl to – tik baisiau	241
<i>19 skyrius.</i>	Pupos ir taurė gero „Chianti“	249
<i>20 skyrius.</i>	Gyvenimas, gyvenimas, gyvenimas!	263
<i>21 skyrius.</i>	Nerimstantys balsai galvoje	269
<i>22 skyrius.</i>	Žavi kaip kadilakas šypsena	291
<i>23 skyrius.</i>	Iš nieko – nieko ir nebus	305
<i>24 skyrius.</i>	Lai talentas lieka pavėsyje	313
<i>25 skyrius.</i>	Kuo vyresnis tampu, tuo mažiau žinau	327
	Padėka	337
	Priedas	
	Kasdien Anthony Hopkinsą lydinčių eilių rinktinė	345
	Leidimai	381
	Apie autorių	383

Ižanga

MUMS PAVYKO, VAIKI

Vieną pilką 1941-ųjų sekmadienio rytą smėlingose Aberavono paplūdimio kopose tėvo bičiulis Cliffas Mathersas man ištiesė ledinuką nuo kosulio. Tais laikais, karo dienomis, saldinius ar čiulpinukus matydavome retai – jei išvis pasisekdavo. Maistas buvo griežtai normuojamas. Aš susvyravau, ir ledinukas nukrito į smėlį. Paleidau dūdas. Mano tėvas su Cliffu nusijuokė. Man davė antrą ledinuką. Tėvas pritūpė šalia manęs nuraminti. Ašaros liovėsi. Cliffas mus nufotografavo. Tai vienas ankstyviausių mano prisiminimų. Buvau trejų.

Dabar, sulaukęs aštuoniasdešimt septynerių, kartais dirsteliu į tą nuotrauką ir nesusilaikau tam sutrikusiam mažyliui neištaręs: „Mums pavyko, vaiki.“

Kaip ir daugeliui vaikų, man nesvetimi buvo nerimas ir sumišimas. Bet tai – dalis augimo: kurį laiką esi per mažas suvokti bet kokią būties prasmę. Tas keistas jausmas, jog esu sutrikęs ir per silpnas tai pakelti, mane lydėjo daugelį gyvenimo metų. Esu nustebęs – o gal tiksliau būtų sakyti *priblokštas*? *Apstulbęs*? Taip, *apstulbęs*, jog tebesu čia. Pats negaliu to paaiškinti.

Į pačią mano šerdį išpausta neištrinama žymė – jausmas, kad niekada iki galo nesuvokiau, kas dėjosi aplink.

Tačiau esu spirtas iš tvirto kelmo. Toks buvo ir tėvas: jokių kvailysčių, jokio vyniojimo į vatą. Jis mane mokė: „Tiesiog griebk jautį už ragų. Ištiesink nugarą ir nesiskųsk.“ Geras patarimas. Arba: „Gyvenimas sunkus. Ir ką? Niekada nepasiduok.“ Griežtoka, bet padėjo man išlikti. Toks buvo mano tėvas. Tėtušis. Richardas Arthuras Hopkinsas.

Jo seniai nebėr. Nežinau, ar tebeegzistuoja kokioje kitoje plotmėje – pomirtiniame gyvenime ar panašioje iš vilčių sukurptoje vietoje. Tačiau jis slypi giliai manyje – lyg porceliano šukės.

Vienišumo kupinas gyvenimas. Toks buvo visada. Bet nerintis nereikia, nieko čia tokio. Priešingai, tai patirčių kupina kelionė – nes aš nesu auka. Visas tas atskilusias šukes – vienatvę, svetimumą, nerimą, – kad ir kokios jos būtų, – aš panaudojau. O dabar esu už jas dėkingas. Šie dirgikliai ir akstinai man padėjo nesustoti. Dėl jų atsidūriau ten, kur esu šiandien.

DRAMBLIAGALVIS

Buvo dar vienas pilkas, drėgnas sekmadienis, šįkart – 1949-ųjų rugsėjo, kai sulaukęs vienuolikos metų aš tapau nepriklausomu žmogumi. Tą popietę mama ir tėvas atvežė mane į XIX a. menantį raudonų plytų internatą ant kalvos viršum Pontepulo miestelio Monmutšyre.

Vakarų Monmaunto mokykla veikė gotikinio stiliaus pastate smailiais bokštais, o bareljefe virš įėjimo du avinai laikė ritinį su užrašu „TARNAUK IR PAKLUSK“. Tą pastatą gaubė artėjančios nelaimės nuojauta – nelyg namą, kuriame vaidenasi. Nepadėjo nė kiaurai smelkiantis Monmutšyro lietus, dundantis griaus-tinis ir nuožmus vėjas. Neapykantą pajutau iš pirmo žvilgsnio.

Buvau čia paliktas, nes motina užsispyrė suteikti man padorų išsilavinimą. Tėvui ta mintis atrodė šiaip sau, mat užtikrinti man tokią galimybę reiškė atsisveikinti su nemaža sumai uždirbtų pinigų suma.

Aš pats laikiausi tėvo pusės, nes į mokyklą man buvo nuspjaut. Kam švaistyti pinigus? Niekada nebuvau iš gudriausių, o pažangai didelių lūkesčių irgi neatrodė verta kelti. Buvusioje pradinėje mokykloje Port Talbote mokytojai, kurių veiduose tikriausiai nebuvau nė vieno kraujo lašo, mane jau buvo nurašę – vienas ypač nemalonus tipas net pakrikštijo Dunduku Deniu.

Gatvės vaikams buvau Drambliagalvis. Mano galva išties buvo didžiulė ir nei šiaip, nei taip atrodė lyg prilipdyta prie menko kūnelio. Tėvai jau manė, kad mano smegenyse kaupiasi skysčiai, bet pediatras daktaras Bray'us juos nuramino, jog esu normalus.

– Jam tereikia riebaliukų priaugti, – patikino gerasis gydytojas.

Tai, kad tėvai mane atgabeno į Vakarų Monmauntą, nebuvo jokia katastrofa. Tai tebuvo vienas tų greičio mažinimo kalnelių, pasitaikančių nepatogiausiose gyvenimo greitkelio vietose – nieko daugiau. Ir vis dėlto kažkodėl tas įvykis mano galvoje pasėjo abejingumo sėklą. Prisiečiau sau: *verčiau prisiimsiu visą su tuo susijusią riziką ir niekada daugiau nebesuartėsiu su motina ir tėvu – ar, atvirai kalbant, su bet kuo kitu.* Man neberūpėjo. Nusprendžiau gyventi pagal savas taisykles ir plačiai atsimerkti ateičiai. Pamišti praeitį. *Vaikystė baigėsi. Supratau. Ryšio pabaiga.* Prie kūno prisijungė protas.

Trumpas susitikimas su mokyklos direktoriumi ponu Harrisonu ir putnia krykštaujančia jo žmona, skubrus žvilgsnis į klaustrofobiškas mintis keliantį bendrabutį, kur į kvadratinę

patalpą žaliomis it ligoninės sienomis buvo sugrūstos šešiolika lovų, – ir aš su tėvais grįžau į stovėjimo aikštelę prie pat pagrin-dinio įėjimo laiptų. Mama ir tėvas įlipo į automobilį važiuoti namo. Jiems sukant iš aikštelės, galiniame lange atsispindėjo saulė. Pro spindulius dar išvydau man mojusiają mamą. Tėvas nenuleido akių nuo kelio, tad mano rankos liko prispaustos prie šonų – nepamojavau atsisveikindamas.

Jų automobiliui, išblizgintam „Ford Model C Ten“, pamažu dingstant iš akių, aš įsiminiau jo numerius: BTX 698. Visą likusią drėgną rudens popietę kartojau juos sau po nosimi: *BTX 698. BTX 698. BTX 698...*

Mokyklos šūkis buvo „Tikėk, pasiek, suklestėk, tarnauk ir paklusk“. Dar labiau depresiją varė himnas: „Maršo žingsneliu su linksma daina, su pergalės giesme...“ Šią apgailėtiną dainušką, stebimi paniurėlių mokytojų, turėjome traukti kiekviename ryto susitikime.

Tarp tame plytiniame kalėjime dirbusių bendrabučio prižiūrėtojų buvo toks šaltaširdis kariškis, dalyvavęs karo veiksmuose prieš generolo Rommelio būrius Šiaurės Afrikoje. Aš jį vadinau Omiu, nes veido raudonių priminė virtą omarą. Jis tvirtino, esą mano gebėjimai ir galimybės ateityje tėra „skudurai ir skarmalai“. Man patiko juokingas, o sykiu ir dramatiškas tos frazės skambesys. *Skudurai ir skarmalai*.

– Ša, ša, ša, – sakydavau. – Jau kas esu, tas esu, tas ir esu. Skudurininkas Skarmaliauskas.

Be to, buvau puikus klounas. Dažnai kvailiodamas mėgdžiodavau kaliausę iš „Ozo šalies burtininko“ („The Wizard of Oz“), Drakulą vaidinusį Belą Lugosi arba į Frankenšteino pabaisą įsikūnijusį Borisą Karloffą. Man neįtikėtina gerai sekėsi pakartoti išgirstus balsus ar kitokius garsus. Mokėjau

žvengti kaip arklys ir loti kaip šuo. Mėgdžiodavau ir Kiškį Kvanką: „Kas gero, daktarėli?“ Elmerį Fadą. Antiną Pliuską. Paršelį Porkį. „Štai ir viskas, bičiuliai!“

Nors mano Skudurininko Skarmaliausko pasirodymas kai kuriuos berniukus prajuokino, Omis į jį atsakė užrašu ant lentos: „Ir kuo geresni žmonės už avis ar ožkas, kurias per gyvenimą aklas protas veda? (Lordas Alfredas Tennysonas)“

Mums buvo liepta citatą perrašyti dvidešimt kartų. Netikėtumą atrėmiau piktdžiuga. Perrašinėjau bliaudamas kaip avis ir mekendamas kaip ožka. Omis tarpueiliu atskuodė prie manęs. Smūgis. Dar bliovimo. Dar smūgių.

Kuo daugiau gavau, tuo tvirčiau klioviauusi savo išlikimo triuku – gryo buko akiplėšiškumo kupinu žvilgsniu. Taip parodydavau esąs pasyviai abejingas visam mane supusiam priešiškumui. Neparodyk reakcijos. Priremk juos žvilgsniu. Apsimesk, kad jų nėra. Mėgavausi šia naujai atrasta galia. Neparodyk, kad tau skauda! Paslėpk visą gėlą, sušluok ją po kilimu ir judėk pirmyn. Suaugusiuosius tai vedė iš proto, kas man tiko kuo puikiausiai.

Nors priverstinis gyvenimas toje klaikioje vietoje labai slėgė, būtent čia pirmąsyk gavau prisiliesti prie Williamo Shakespeare'o.

Buvo šeštadienio vakaras. Mus, berniukus, visus drauge suginė į mokyklos aktų salę – dėkui Dievui, ne giedoti mokyklos himno, o pažiūrėti filmo, tikro filmo su garsu. Mokykla buvo išsinuomojusi vaizdo projektorių ir pasisamdžiusi jo operatorių, poną Gordoną Phillipsą. Tai buvo jaudinanti naujiena.

Susėdome ant medinių kėdžių ir laukėme. Galų gale į salę įpuolė direktorius ponas Harrisonas, pasipuošęs ypatingo įvykio reikšmei pažymėti skirta mantija. Jos audinys vilnijo

su kiekvienu žingsniu. Draugiją jam palaikė lyg mūšio laivas didžiulė ir iš tolo girdima žmona – senoji mamulė Harrison. Iš paskos sugužėjo mūsų mokytojai. Maxas Hortonas, Omis Garnettas ir kiti. Ponas Harrisonas įspėjo mus laikytis tyliai: jokių pašnekesių, jokio muistymosi ar juoko. Bet kuris šias taisykles sulaužęs berniukas būtų išmestas iš salės, o tada – bent jau taip visi įsivaizdavome – sporto salėje jam vienu mostu būtų nukirsta galva.

– Žinia, „Hamletas“ – labai svarbus filmas, – paskelbė ponas Harrisonas. – Jį sukūrė seras Laurence’as Olivier, geriausias Shakespeare’o dramų aktorius visame pasaulyje. Be to, jis yra aistringai atsidavęs garsinti Vorikšyro bardo, pono Williamo Shakespeare’o, paveikius žodžius ir išmintį visame pasaulyje.

Ak, Dieve, gelbėk mus visus! Tik ne Shakespeare’as. Prašau, leisk išvengti šio beprasmių vargo.

Ponas Harrisonas dar penkias minutes pliurpė apie Shakespeare’ą ir serą Olivier, o galiausiai pagerbė mūsų projektoriaus operatorių – poną Gordoną Phillipsą iš Grifitstauno.

Na ir slegianti valanda laukia! – pamaniau. Visi atsigręžėme į poną Phillipsą iš Grifitstauno. Motušė Harrison visiems liepė pasakyti: „Ačiū, pone Phillipsai iš Grifitstauno.“ Jaučiausi lyg pragare.

Tarp dviejų projektorių tvirtai stovėjęs ir darbui pasirengęs ponas Phillipsas iš Grifitstauno buvo stambus jaunuolis blizgančiu veidu. Plaukus prie galvos buvo prisiglaistęs „Brylcreem“ kremu, o po kaklu renginio proga ryšėjo mėlyną peteliškę. Čia iš tiesų buvo pragaras.

Ant pakyls buvo įrengtas didžiulis kino ekranas.

Salėje pritemsta šviesos. Ekrane pasirodo gerai pažįstama „J. Arthur Rank Organisation“ užsklanda: mušamas didžiulis

gongas, ant jo išryškėja pavadinimas „A. J. Arthur Rank Enterprise“, ir ekranas užtemsta. O tada staiga pasigirsta skambūs įžanginiai Williama Waltona muzikos akordai.

Tai buvo... *Neįtikėtina*. Bokštų sargybos scena. Hamleto tėvo dvasia. Elsinoro pilies menės. Olivier. Pirmasis jo monologas prasidėjo taip:

*O, kad tasai grubus, niekingas kūnas
Sudiltų ir ištirptų kaip rasa!*

Iki pat paskutinių jo žodžių sėdėjau lyg užburtas.

*Bet plyšk, širdie, o aš tylėt turiu.**

Niekas anksčiau nebuvo manęs taip paveikęs. Tai prilygo sprogitui. Dar negebėjau suprasti „Hamleto“ struktūros ir visų niuansų – senovinių žodžių, naujos ir nepažįstamos man kalbos, ritmo ir frazuotųjų.

Tačiau jutau, kad Olivier Hamleto balsu kalba man, kreipiasi į kažin kokią seniai pražuvusią, senovinę mano paties dalį. Pojūčio būta nežemiško. Hamleto širdgėla dėl tėvo mirties, jo motinos mirusio vyro išdavystė. Aš verkiau, palaužtas didingo sužalotų tėvų ir motinų bei mus visus persekiojančių atminties šmėklų vaizdavimo. Buvau per jaunas suvokti šiuolaikinę jų žodžių prasmę. Tačiau ta jėga įsilaužė į pačią mano šerdį – į tai, kas ir koks buvau.

* William Shakespeare. *Hamletas*. Kaunas: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1946. Iš anglų k. vertė Aleksys Churginas.

PUSANTRO ŠIMTO MILIJONŲ KILOMETRŲ

Mano gebėjimai tame pirmajame internete pasirodė esą nuliniai, tad vargšams tėvams teko pergalvoti mano išsilavinimo galimybes. Netekę vilties, jie dairėsi ko nors, kas galėtų man tarsi kartis šuolininkui padėti stryktelėti į pačias klasikinės akademijos viršūnes, – ko nors, kas, anot jų kuždesių, būtų galėjęs „užtarti žodeliu kitu, taip sakant“.

Tarsi būčiau veikėjas kokios sudėtingos Shakespeare'o komedijos, kur netrūksta nei iškalbingų mirktelėjimų, nei užuominų iš šalies. Tikriausiai atsidūręs tokio siužeto veiksmo įkarštyje turėjau jaustis pagerbtas, tačiau iš tiesų jaučiausi lyg parsidavinėjantis žioplys. Nenorėjau su tuo turėti nieko bendro.

Mus galiausiai nukreipė prie paslaptingo asmens – žmogaus, galėjusio daryti įtaką. Mano gelbėtoju turėjo tapti dėdė Eddie. Man papasakojo, kad jis gyveno Rest Bėjaus apylinkėse Portkole, „visai nespūdavo“ ir viską reždavo tiesiai šviesiai.

Taip jau nutiko, kad šis puikus vyrukas, kurį visi pažinojo kaip dėdę Eddie, priklausė mano tėvo giminei. Šio žodžiais tariant, anie buvo „perpuvę pinigais“. Tai buvo senstelėję dėdės ir tetos, gyvenę Šv. Marijos gatvėje – Rest Bėjaus *crachach*. *Crachach* – tai menkinantis žodis, vartotas įvardyti velsiečių elitui, savo rankose gniaužusiam Velso švietimo įstaigų valdžią.

Nė vienas iš mano senelių negalėjo taip puikuotis. Senelį Hopkinsą – arba, kaip sakydavome mes, Senelį H – gyvenimas buvo mėtęs ir vėtęs. Jam patikdavo vis man parodyti, koks esąs tvirtas.

Kiekvieną rytą jis išsimaudydavo šaltame vandenyje, o tada jau dirbdavo iki sutemų.

– Aš kietas kaip titnagas, – sakydavo jis. Tada ištiesęs dešinę ranką stipriai suspausdavo kumštį ir vėl ištiesdavo pirštus. – Tik pažiūrėk. Anei drebulėlio. Tai tikra tvirtybė. Šiame pasaulyje privalai laikytis tvirtai. Kaip sakoma, išlieka stipriausieji

Jis gimė 1878-aisiais Nite, Pietų Velse. Pasak legendos – galbūt paties ir sukurtos, – pabėgo nuo girtuoklio tėvo ir pasislėpė į Londoną riedėjusio traukinio vagone. Prieglobstį susirado Bermondsyje, pietryčių Londone. Pinigų turėjo ne kažin kiek, bet visgi pavyko rasti darbo vokiečių kepykloje greta Pikadilio, kur valė patalpas ir šveitė grindis.

Jis netruko suprasti, kad kepykla – niūri vieta, kur tenka lenkti nugarą po sunkaus darbo našta, tačiau ilgainiui tapo išties įgudusiu kepėju ir profesionaliu konditeriu. Vėliau Erls Korte, Londone, vykusiose kepinių parodose jis pelnė ne vieną trofėjų. Tebeturiu jo sidabrines taures, dauguma – graviruotos. Ant vienos štai: „ARTHURUI RICHARDUI HOPKINSUI, 1924 M. – PIRMOJI VIETA UŽ BANDELES SU RAZINOMIS“.

Visai gali būti, kad vietomis savo istoriją jis pagražino, bet man ji dvelkė autentika. Dievinau tą senuką. Užtat jis pats į mane, regis, nelabai kreipė dėmesį – nebent skambindavau jam pianinu.

– Anthony gana didelė galva, – mamai kartą užsiminė jis. – Idomu, kodėl. Gaila, kad pustuštė.

Senelis Hopkinsas buvo ateistas, vegetaras, Charleso Darwino ir žymiojo dramaturgo George'o Bernardo Shaw gerbėjas. Jį labai sudomino Amerikoje augęs pagalbos sau judėjimas. Senelis rodė man knygas, kurių dar būdamas jaunas praktikas ir gyvendamas Londone prisipirko visokio šlamšto krautuvėlėje prie Čaringo Kryžkelės geležinkelio stoties. Nors vargiai išgalėjo susimokėti už kambario nuomą ar apsirūpinti maistu, jam būtinai reikėjo turėti tas knygas, tarp kurių – Dwighto Baldwino „Tabako piktybės“ („Evils of Tobacco“) ir George'o Malcolmo Strattono „Proto galios ugdymas“ („Developing Mental Power“).

Sykį jis man pasakojo apie jaunuolį vardu Geraldas, su kuriuo dirbo toje Londono kepykloje. Geraldas buvo vedęs jauną merginą, jiedu stengėsi išmaitinti savo mažylę, bet maisto buvo per mažai. Geraldas sunkiai sirgo. Mano senelis manė, jog jam džiova – tuberkuliozė, mat vienas labiausiai kamavusių simptomų buvo dažnas sausas kosulys. Vieną rytą Geraldas nebepasirodė darbe, ir pamainos viršininkas visiems paskelbė, kad praėjusią naktį vaikiną pribagė plaučių uždegimas. Nė vienas darbuotojas neištarė nė žodelio. Darbai tęsėsi kaip įprastą dieną.

Senelis Hopkinsas pasinėrė į industrinę agitaciją. Mano tėvui jis sakė kartą sutikęs Vladimirą Leniną. Gali būti, kad tai tik pasakaitė, viena jo paties legendos scenų. Tačiau galimas daiktas, jog taip ir iš tikrųjų nutiko: Leninas juk buvo persikėlęs gyventi į Londoną. Gyveno Londone ir Levas Trockis, mat čia tuo metu itin aktyviai ir su įkarščiu šurmuliavo marksistai.

Ilgainiui senelis Hopkinsas su mano senele ir trimis mažais vaikais – Miriam, Richardu ir Lorna – atvyko į Port Talbotą, kur jiems vargiai pavyko sudurti galą su galu.

Velsas dažnai vadintas „dainų žeme“. Dylanas Thomasas mitologizuotą jo versiją įamžino radijo pjesėje „Po alstonija“ („*Under Milk Wood*“). Visgi tiesa ta, kad tame Velse, kurį pažino mano šeima, nebuvo nieko jaukaus, romantiško ar liaudiško.

1921-aisiais, kai mano tėvui buvo keturiolika, senelis Hopkinsas staiga atsiėmė jį iš mokyklos, kad šis galėtų dirbti šeimos kepykloje Tanigrouso gatvėje Port Talbote. Negaudamas nė grašio atlyginimo, jis liko ten iki 1936-ųjų.

Kitoje mano šeimos sodo tvoros pusėje – senelis iš motinos pusės. Buvo vardu Frederickas Tomas Yeatsas ir gimė Pjūze, Viltšyre, kaimiškoje Anglijos vietovėje. Kaskart man nukabinus nosį jis numodavo:

– Šaukštai po pietų, jau vanduo nutekėjo. Nebesuk galvos. Lai bus kaip bus.

Senelis dirbo geležinkelio ir Svindono traukinių remonto depuose, o vėliau persikėlė į Pietų Velsą, kur jau kilo nauja plieno liejykla. Čia jis susipažino su Sophia Phillips, kuri mokėsi siuvėjos amato moteriškų drabužių parduotuvėje Karmardene. Jiedu susituokė ir įsikūrė Port Talbote. Gimė dvi dukros. Pirmoji jų – mano motina Murielė – 1913-aisiais.

Antrosios, mano senelio numylėtinės Jenny, jiedu neteko: sulaukusią devynerių ją pakirto difterija. Mano mamai tada buvo dvylika. Vieną dieną pusryčiaudami jie išgirdo dunks-telėjimą laiptų aikštelėje viršuje. Jos tėvas pakilo nuo stalo, žengė į koridorių ir išvydo Jenny sukniubusią prie turėklo. Užbėgęs aukštyn, jis pakėlė dukrą ant rankų. Mergaitė buvo mirusi.

Motina man pasakojo, kad kai laidotuvių dieną Jenny kars-tas buvo nešamas į katafalką, ji girdėjo savo tėvą beviltiškai, bejėgiškai raudantį siauručiame koridoriuje jų namo gale.

Vis dėlto jau kitą dieną jis kaip įprastai atvyko į darbą plieno liejykloje, kur vairavo kraną. O paklaustas, ar nenorėtų kelių laisvų dienų, – atsisakė.

– Juk nebeprisikelsiu jos, tiesa? – tarė. – Kam išgyventi viską iš naujo? Jos nebėra. Kai jau miršti, tai miršti. Praeities nebeliko nė pėdsako.

Apie taip mylėtą dukrelę jis daugiau niekada nekalbėjo.

Dėdė Eddie – Eddie Jamesą – šeima stačiai dievino ir pagarbiai kuždėdavosi: „Jis dažnai vyksta į Londoną. Suprantate, verslo ir kitokiais reikalais. Traukinyje jam dažnai tenka pusrūčiauti kartu su mūsų sveikatos ministru Nye Bevanu.“

Dėdė Eddie taip pat buvo Kardifo laikraščio „Western Mail“ redaktorius. Pažinojo visą Velso švietimo tarybos gretinėlę. Ką gero tai žadėjo man – neturėjau žalio supratimo.

Vieną šiltą ir tvankią sekmadienio popietę teta Patty mus pasikvietė su dėde Eddie susitikti prie puodelio arbatos jos namuose Esplanados aveniu. Tėčiui vežant mus link tetos Patty namų, keleivio vietoje sėdėjusi mama atsigręžė ir nužvelgė mane. Susikūprinęs tūnojau automobilio gale. Mama liepė ištiesinti nugarą.

– Tikiuosi, pas tetą Patty šitaip nesėdėsi! Išsitiesk, gražiai elkis ir nesimuistytk. O kai teta Patty pavaišins pyragu, sakyk „ačiū“ ir „prašau“. Nesikūprink. Ir nebambėk sau po nosimi, kai dėdė Eddie ko nors paklaus.

Dairiausi pro pajūrio keliu dardančio automobilio langą, o mintys nuklydo prie paskutinio mūsų apsilankymo pas giminaičius. Tada irgi buvo bloga pranašaujanti sekmadienio popietė. Susirinko visi iki vieno, visas Hopkinsų klanas. Bent jau taip atrodė. Abi mano tėvo seserys, Mimi ir Lorna, dėdė

Billy, dėdė Jackas ir mano pirmos eilės pusbrolis Bobby – visi kaip sardinės susispraudėme į priplėkusią dėdės Davey Charleso ir tetos Nettie namo svetainę Šv. Marijos gatvėje.

Mama šimtas dešimtą kartą paliepė išsitiesti ir sakyti „ačiū“ ir „prašau“ kaskart, kai tik teta Nettie pamėgins man įsiūlyti jau apdžiūvusio Velso pyrago gabalėlį gėlytėmis išpieštoje porceliano lėkštutėje.

Staiga man šovė jaudinanti mintis: *O kodėl tau dabar neat-sistojus – taip, dabar pat – ir nepradėjus eiti iš proto, išsidirbinėti kaip tie Bedlamo lunatikai? Taip, kodėl gi ne? Pasiusk dabar pat, sukulk tą kvailą gėlėto porceliano lėkštę į mielosios tetulės Nettie makaulę.* Gal tai buvo pirmoji atsilikusioje mano galvoje šak-nis įleidusi keršto sėkla. Beprotybės ir pavojaus sėkla.

Sėdėdamas automobilyje ir prisimindamas tą apsilankymą pastebėjau, kad per galinio vaizdo veidrodėlį mane stebi tėvas. Išvydęs jo veidą, jau ne pirmą kartą pagalvojau, kad jis be galo panašus į amerikiečių dainininką Bingą Crosby. Įsispitrijau į jį ir pats. Bukas akiplėšiškumas. Varė jį iš proto.

– Nežinau, kas iš jo išeis. Po velnių, nerimauju dėl jo, – tarė mano motinai.

– Ak, Dickai, dėl Dievo meilės, gana vis apie tą patį. Ir keiksmų gana. Tikiuosi, pas tetą Patty taip nesikeiksi.

– Et, velniop tą prakeiktą tetą Patty. Teta Patty tą, teta Pat-ty aną. Suknisti dviveidžiai davatkos – štai kas jie tokie. Visa prakeikta govėda.

– Tai ko mes ten važiuojam? Kodėl vis lankom tavo tėvą ir seseris?

– Kodėl? Nes jiems pinigai per ausis lenda, štai kodėl! Visi tikimės, kad ir mums kas nors nubyrės. Prakeiktos nesąmonės, nieko daugiau.

Tą sunkią vasaros popietę drauge su mumis automobilyje kiūtojo ir klaikiosios velsietės dvynės – Tamsuma ir Niūruma.

Galų gale automobilis sustojo prie tetos Patty namo pajūryje.

Mano tėvas paspaudė skambutį. Šis nuaidėjo tolumoje. Duris atidarė putni juodai apsivilkusi mergina su balta tarnaitės kepuraitė. Dickas atsigręžė į mano motiną ir nusivaipė lyg sakydamas: „Ak, atleiskite man, kad kvėpuoju, prašom, šitokia didybė. Šitokie erkeriai.“

Mus palydėjo į svetainę, pakvietė prisėsti ir įsipatoginti – teta Patty tuojau prie mūsų prisijungianti. Atsisėdau ant sofos greta mamos. Nežinojau, kodėl reikia ištiesinti nugarą, bet stengiausi. Stovėti likęs tėvas dairėsi pro ažūrines užuolaidas pridengtą langą, už kurio vaikštinėjo savaitgaliui atvykę poilsiautojai iš viso Velso, klykavo ir šūkavo vaikai, o pervargę tėvai slankiojo promenados šaligatviais ir pajūriu greta vienišų slėnių gyventojų. Regis, tą niūrią popietę namie nepasiliko niekas.

Iržlus kaip visada mano tėvas tampė užuolaidą į šalį ir nagu barbeno į palangę.

– Keista, ar ne?

– Kas keista? – pavargusiu balsu atsiliepė motina.

– Visi tie žmonės lauke. Ką jie veikia?

– Linksminasi, Dickai. Žmonės taip daro. Normalūs žmonės užsiima tokiais dalykais. Kodėl tau neprisėdus? Baik barbenti į tą langą. Nervų kamuolys.

– Nenoriu aš sėstis. Man ir čia stovėti labai gerai. Kiek valandų?

– Nežinau. Kažkiek po trečios.

Išgirdau švelnų laikrodžio skimbtelėjimą tolumoje. Į kambarį įžengė teta Patty. Tikra Viktorijos laikų matriarchė – maža,

smulkutė, užtat stipri, tiesutėle nugara ir skardžiu kontraltu. Priėjusi prie mano tėvo, ištiesė ranką:

– Richardai. Kaip laikaisi?

– Sveika, teta Patty. Puikiai, ačiū.

– Gerai. Gerai. Gerai. Labai gerai, – teta Patty atsisuko į mano motiną. – Marjorie, tiesa?

– Murielė.

– Murielė. Taip, žinoma, Murielė, – tada atsigręžė į mane. –

O čia berniukas?

– Taip. Anthony.

– Anthony. Taip, žinoma. Anthony.

Mama davė man ženklą: „Sakyk – laba diena, teta Patty.“

Paklusau nurodymui.

– Laba diena, teta Patty.

Išdidi senutė nužvelgė mane nuo galvos iki kojų, tada palietė veidą.

– Vadinasi, keli bėdų, tiesa?

– Taip, manau, taip, – atsakiau.

Mama visa išraudo.

– Jokių bėdų, teta Patty. Jis lėtokas, tik tiek.

– Lėtumas – bėda. Tau taip neatrodo? – atsiliepė teta Patty.

Stojo tylą. Teta Patty dar sykį mane nužvelgė. Palietė kaklaraištį. Každą juk privalu pataisyti.

– Mūsų Eddie sakė, kad Anthony reikia padėti patekti į valstybinę mokyklą. Kas nutiko su Vakarų Monmaunto mokykla?

– Jis ten buvo labai nelaimingas, – atsakė mama.

– Ak, na, juk žinai, laimė – dar ne viskas, – atsiliepė teta Patty. – Į kokią nors mokyklą eiti jis juk turės. Kokios mokyklos dailotės, Richardai?

– Viliamės įtaisyti į Kaubridžo vidurinę.

Teta Patty nusibraukė nuo palaidinės nematomą trupinį.

– Kaubridžas priima tik profesionalų sūnus – tikriausiai supranti, gydytojų, teisininkų. Amatininkų vaikai? Na, amatininkų sūnams geriausiai tinka Vakarų Monmauntas. Nori, kad Eddie pabelstų į reikiamas duris, tiesa?

– Jei tik įmanoma, – atsakė mama.

Tėvas sau po nosimi kažką suniurnėjo apie važiavimą namo.

Nejauki tylą. Vaikų balsai gatvėje. Automobilio signalas.

– Taip, taigi, – prabilo teta Patty. – Gal norėtumėte arbatos? – ji žengtelėjo prie durų ir šuktelėjo: – Bessie, paruošk mūsų svečiams arbatos! – tada vėl grįžo pas mus. – Eddie pasirodys po minutėlės. Po kiekvienų pietų Eddie būtinai turi nusnausti. Žinote, kaip būna.

Mano tėvas negalėjo praleisti progos ironiškai patraukti ją per dantį.

– Po kiekvienų pietų? Kodėl? Labai *pavargsta*?

Tėvo veidas spindėjo apsimestiniu naivumu. Mama įbedė žvilgsnį į jį. Gerai žinojo, ką jis sugeba.

– Na, juk supranti, kaip viskas vyksta, Richardai. Darbo jam tikrai nestinga. „Western Mail“ redakcija, Velso švietimo taryba. Štai, pavyzdžiui, rytoj jis vyks į Londoną. Septintos valandos traukiniu iš Kardifo. Susitiks su ponu Bevanu ir...

– Ak, tikrai? Jis pažįsta Nye Bevaną? Sukiojasi tarp elito, tiesa?

Tylus jo sarkazmas tetai Patty neužkliuvo.

– Taip, galima ir taip sakyti, Richardai. Galima ir taip sakyti. Nesustoja nė atsikvėpti, – ji pasisuko įėjimo link. – Štai ir Eddie.

Į svetainę įžengė Eddie Jamesas – Didysis Eddie. Įspūdingo stoto vyras, palaimintas vešlia sidabrinių plaukų kupeta. Ant nosies – akiniai storais juodais rėmeliais. Dėdė Eddie perėjo kambarį ir lyg senas draugas paspaudė mano tėvui ranką taip tvirtai, kad sutraškėjo kaulai.

– Richardai! Gerai pažįstu tavo tėvą, – velsietiškos tarmės pažymėtas jo balsas buvo puikiai išlavintas: balsės riedėte riedėjo nuo liežuvio lyg operos solistui baritonui. – Mielasis Arthuras Richardas. Kaip laikosi tas senas nevidonas? Turbūt vis dar aktyvus leiboristas?

Dėdės Eddie gyvastis ir entuziazmas tėvą apstulbino.

– Na, pats suprantate, dėdė Eddie, jis jau sensta. Iš verslo pasitraukė prieš kelerius metus.

– Visi mes senstame, Richardai. Kaip sakoma, ritamės pakalnėn, – dėdė Eddie atsigręžė į mano mamą ir linktelėjo. – Ponia Hopkins.

– Murielė, – pataisė teta Patty.

– Murielė. Žinoma.

Dėdė Eddie, malonus milžinas, žvelgė į mane, lyg tyrinėdamas ateivį iš kitos planetos.

– O tu, jaunuoli, – tu tasai lėtapėdis? Tiesa?

Mama akimoju sukuždėjo:

– Išsitiesk, ištrauk rankas iš kišenių ir sakyk – malonu susipažinti, dėdė Eddie.

Paklusau.

– Taigi. Vadinasi, tavo mama ir tėtis dėl tavęs jaudinasi, teisingai?

– Manau, taip, – atsakiau patyliukais.

– Garsiau. Nemurmėk, – dėdė Eddie klestelėjo į fotelį. – Kokie dalykai tau sekasi?

Stovėdamas prieš šį autoritetingą sidabraplaukį supermeną nesugebėjau nė žodžio išlemti. Staiga pagalbos ranką ištiesė tėvas.

– Papasakok dėdei Eddie, kaip domiesi astronomija.

Dėdė Eddie pažvelgė į mane, lyg prieš jį stovintį apgailėtiną vaikį vertindamas naujomis akimis.

– Sakai, astronomija? Mano mėgstamas dalykas, – tarė. – Papasakok, ką žinai.

– Žinau visų devynių planetų pavadinimus, – sumurmėjau.

– Garsiau. Negirdžiu tavęs, – paragino jis.

– Žinau visų devynių planetų pavadinimus, – pakartočiau.

– Nagi, išvardink.

Išbėriau kaip žirnius:

– Merkurijus, Venera, Žemė, Marsas, Jupiteris, Saturnas, Uranas, Neptūnas ir Plutonas. Merkurijus – arčiausiai Saulės.

– Puiku, labai gerai.

Mama pritariamai suniurnėjo.

Dėdė Eddie manęs taip lengvai paleisti neketino.

– Ką dar žinai?

– Saulės šviesa Žemę pasiekia per aštuonias su puse minutes, nukeliavusi pusantro šimto milijonų kilometrų, o artimiausia galaktika – Andromedos, kurią nuo Žemės skiria pustrečio milijono šviesmečių, o šnekos, kad Saulės sistemos centras yra Saulė, užtraukė Galilėjui bėdą, o generolas Fawcettas dingo be žinios Amazonės džiunglėse, o „Titanikas“ 1912-aisiais kliudė ledkalnį, o Niujorke esantis „Empire State Building“ siekia 380 metrų aukštį ir yra aukščiausias pastatas visame pasaulyje.

– Įspūdinga, – pažymėjo dėdė Eddie. – Kur išmokai visus šiuos faktus?

– Iš Arthuro Mee „Vaikų enciklopedijos“. Tėvas nupirko, kai buvau šešerių.

Tai buvo viena geriausių dovanų, kokias tik kada esu gavęs. Tą dieną lankiausi pas odontologą ir iškenčiau nemenką skausmą. Kai popiet parvažiavome namo, ant slenksčio išvydome didžiulę dėžę. Ji buvo tokia sunki, kad mamai įsinešti ją vidun ir užboginti laiptais turėjo padėti ponas Johnas iš gretimo namo. Jie užkėlė dėžę ant stalo ir atidarė. Dešimt enciklopedijos tomų. Tobula knygų mėlynais viršeliais eilė – man vienam.

Nors buvo puiki saulėta vasaros diena, turėjau gulėti lovoje, kad atgaučiau jėgas po apsilankymo pas odontologą. Pradėjęs tądien, netrukus jau buvau perskaitęs visus dešimt tomų. Pirmiausia prarijau puslapius apie Beethoveną ir Mozartą, vėliau – dalis apie Paukščių taką, o tada – straipsnius su antraštemis „Gamta“, „Žemė“, „Visos šalys“ ir „Kilnūs darbai“. Knygas skaičiau tiek kartų, kad nuplyšo viršeliai, be didesnių pastangų įsiminiau svarbiausių pasaulio upių ilgį, kiekvienos pasaulio valstybės sostinę bei vėliavą.

Savo atsakinėjimu pritrenkiau visus buvusius svetainėje, tačiau tęsiau tol, kol iš už nugaros priėjęs tėvas uždėjo ranką man ant galvos ir patikino, jog dėdės Eddie geriau nevarginti.

– Kol kas pakaks.

Prikandau liežuvį, bet dėdė Eddie tėvą nuramino.

– Viskas gerai, Richardai. Lai berniukas kalba. Regis, turi nemažai ką pasakyti, – Eddie dėbelėjo į mane. Ne griežtai, veikiau draugiškai. – O kaip skaitymas, Anthony? Kokia tavo mėgstamiausia knyga? Ar turi mėgstamiausią?

– Kennetho Grahame'o „Vėjas gluosniuose“, Johno Buchano „Kunigas Jonas“ ir Charleso Dickenso „Oliverio Twistu nuotyčiai“ bei „Didieji lūkesčiai“.

– „Didieji lūkesčiai“? Jėzau švenčiausias. Sakai, Charlesas Dickensas? O kuris veikėjas tau arčiausiai širdies? Pipas?

– Ne, kalinys, Abelis Magvičas. O iš „Oliverio Tvisto nuotykių“ – Faginas ir Bilas Saiksas.

– O dievulėliau. Sakai, ponas Magvičas? Blogiukas. Taigi, taigi, ne šiaip sau. Ir Faginas. Tikras keistuolis, argi ne? Ir Bilas Saiksas. O Shakespeare'as? Patinka?

– Taip, „Hamletas“: „Būt ar nebūt – štai klausimas. Ir kas / Yra kilniau, ar nusilenkti dvasioj / Strėlėms ir dūžiams atšiaurais likimo...“ Dar – „Julijus Cezaris“. Man patinka Marko Antonijaus kalbos „O, viešpatingas Cezari!“ ir „Mieli romėnai! Tautiečiai, draugai...“.

Dėdė Eddie nusikvatojo.

– Dėl Dievo, gana, gana.

Pergalė. Per kambarį nusirito juoko bangelė. Regis, prajuoko net teta Patty.

Dėdė Eddie pristatė nuosprendį:

– Na, Richardai ir Marj... Atsiprašau, Muriele, man regis – Anthony šiek tiek svajoklis. Tik tiek. Svajoklis. Vieną dieną jis tikriausiai mus visus išvers iš klumpių. Kas žino. Jis rašo? Kaip sekasi rašyba?

– Labai gerai, – atsakė mama. – Man atrodo, jis diena iš dienos skaito tas enciklopedijas, gerai piešia ir dar pianinu skambina. „Mėnesienos sonatą“.

Pianiną jie nupirko stengdamiesi paskatinti mano susidomėjimą muzika. Pavyko – man labai patiko tiek skambinti, tiek piešti.

Dėdė Eddie linktelėjo. Staiga jis pakilo iš didingojo krėslo.

– Manau, jam tereikia daugiau uolumo. Papildomų pamokų. Ryte išvykstu į Londoną – tiesą pasakius, gana anksti, – tačiau

paskambinsiu Kaubridžo direktoriui, ponui Idwalui Reesui, jis šaunus vyrukas – žinote, mokėsi Kembridže. Taip. Paskambinsiu jam šįvakar arba rytoj. Rytoj būtų geriau. Paskambinsiu iš Londono. Pažiūrėsime, ką galima padaryti. Bet berniuką privalu papildomai mokyti aritmetikos ir algebros.

Pakeliui namo į Port Talbotą mama patikino, kad manimi didžiuojasi. Tėvas dirstelėjo į mane galinio vaizdo veidrodėlyje.

– Taip. Na, tikėkimės, tavo dėdulės Eddie žodis šį tą nulems.

Dėdė Eddie iš tiesų pasiekė savo. Jis ir Arthuro Mee „Vaikų enciklopedija“ trylikametį mane jau 1951-ųjų vasaros semestruį įtaisė į Kaubridžą. Man pasisekė. Ar bent jau taip maniau.